

ВІДГУК офіційного опонента

доктора філологічних наук, професора, провідного наукового співробітника
відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики
Інституту української мови НАН України **СЮТИ Галини Мирославівни**
про дисертаційну роботу **НІКОЛАЄВА Володимира Володимировича**
«ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО
ДИСКУРСУ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ»,
подану до спеціалізованої вченої ради PhD 15893
Національного медичного університету імені О.О. Богомольця МОЗ України,
що створена відповідно до наказу №304-асп Національного медичного
університету імені О.О. Богомольця від 26.06.2026 р. для захисту на здобуття
ступеня доктора філософії в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»
за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

Дисертація, яку підготував і подав до захисту Володимир Володимирович Ніколаєв, за визначеним напрямком індивідуального наукового пошуку органічно корелює з глобальними, міжнародними пріоритетними запитами гуманітаристики в царині досліджень мови для спеціальних цілей (Language for Specific Purposes – LSP). Цей самодостатній вектор уже впродовж кількох останніх десятиліть інтенсивно розвивається в межах прикладної лінгвістики та лінгводидактики. Актуальні для нього запити автор продумано проєктує на медичний дискурс, що цілковито виправдано: як один із найбільш соціально значущих інституційних різновидів професійного дискурсу він незмінно перебуває у фокусі міжнародної академічної уваги, сконцентрованої на дослідженні його когнітивно-дискурсивних, лінгвопрагматичних, соціокомунікативних, соціокультурних та ін. характеристик. При цьому питання інтеграції здобутків дискурс-аналізу в практику навчання української мови професійного спрямування (УМПС) у вищій медичній школі, на жаль, досі залишається недостатньо відрефлексованим і потребує системного, цілеспрямованого дослідницького осмислення. Власне, дисертація В. В. Ніколаєва частково заповнює цю наукову прогалину. Отже, її

актуальність, вчасність опрацювання теоретично-методологічних аспектів та імплементації результатів у сферу практичного застосування незаперечна.

Додатковий аргумент на користь актуальності рецензованої праці – її кореляція із сучасними процесами реформування вищої медичної освіти в Україні, які передбачають посилення компетентнісного підходу до підготування майбутніх лікарів, насамперед у сфері професійної комунікації. Закони України «Про вищу освіту» та «Про освіту», галузеві стандарти зі спеціальності 222 «Медицина» і рекомендації ВООЗ щодо комунікативних навичок медичного персоналу утворюють потужне нормативне підґрунтя для цього й суголосних йому досліджень. Тобто обрана для опрацювання тема – це вмотивована потребами часу відповідь на запити і наукової спільноти, і практики медичної освіти.

Однією з виразних ключових переваг дисертації вважаємо її методологічну виваженість і зрілість, засвідчену в чіткості окреслення дослідницьких координат та продуманості аналітичного інструментарію, що є однією з найважливіших передумов досягнення переконливих результатів. Здобувач демонструє обізнаність і з вітчизняною педагогічною традицією, і з сучасними зарубіжними підходами до вивчення інституційного дискурсу, теорії мовно-комунікативних жанрів, комунікативної педагогіки.

Принципово важливо й те, що автор вибудовує ієрархічно упорядковану методологічну систему: від загальнонаукового рівня (системний і синергетичний підходи) через конкретно-наукові підходи (компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, особистісно та професійно орієнтований) до рівня методики й технології. Така триступенева структура забезпечує дослідника від еkleктики й визначає внутрішню логіку та стрункість реалізації дослідницького задуму.

На окреме схвалення заслуговує авторське трактування синергетичного підходу до дискурсивної підготовки майбутніх лікарів. Здобувач розглядає мовно-дискурсивну компетентність як систему, що формується й

розвивається в процесі занурення студентів у реальні ситуації професійного медичного спілкування. На нашу думку, цей застосований В. В. Ніколаєвим оригінальний підхід відкриває перспективи для подальших досліджень у методиці навчання професійного дискурсу майбутніх лікарів.

Лаконічно відзначимо, що автор достатньо коректно визначає й описує необхідні кваліфікативні ознаки дисертаційної праці (мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, наукову новизну, теоретичне і практичне значення, апробаційні етапи).

Серед концептуальних здобутків дисертації особливо виділимо три.

По-перше, авторська дефініція «мовно-дискурсивної компетентності» коректніша порівняно з низкою наявних у науковій літературі визначень «комунікативної компетентності» й «мовленнєвої компетентності», оскільки експліцитно враховує дискурсивний вимір – ситуативну зумовленість, жанрову оформленість і суб'єктну позицію мовця. Це дозволяє істотно увиразнити, конкретизувати зміст навчання й критерії оцінювання на противагу широкому поняттю «комунікативна компетентність».

По-друге, запропонована трикомпонентна структура – МЦК, КНК, ДТК – відтворює логіку формування будь-якої компетентності від мотивації через знання до практики, що дає змогу природно інтегрувати її в загальну компетентнісну матрицю ОПП спеціальності «Медицина». Відповідність цим стандартам підвищує шанси на інституційне закріплення авторської методики в навчальних планах медичних ЗВО.

По-третє, вибірковий компонент «Професійний дискурс у медичній практиці» є рідкісним прикладом жанрово орієнтованого курсу в українській медичній освіті. Він має низку переваг, які, на нашу думку, мають перспективу подальшого успішного розвитку і практичного масштабування. Зокрема, на схвалення заслуговує те, що в курсі свідомо зміщено акцент із нормативно-мовного плану на дискурсивно-функціональний, тобто на формування умінь і навичок, комунікативного досвіду не тільки «говорити правильно», а також «говорити доречно і дієво в конкретній ситуації».

Педагогічний експеримент охопив 268 студентів першого курсу на базі чотирьох медичних університетів України, що є достатнім для забезпечення зовнішньої валідності. Констатувальний, формувальний і контрольний етапи логічно побудовані й методологічно обґрунтовані.

Слід відзначити коректне застосування критерію хі-квадрат Пірсона для перевірки статистичної значущості відмінностей між групами. Отримані показники – зростання частки студентів високого рівня в ЕГ на 21,4 відсоткових пункти проти 4,5 у КГ – переконливо свідчать не про випадкові, а про системно зумовлені зміни в рівні сформованості мовно-дискурсивної компетентності.

До честі автора дисертації варто наголосити, що він коректновідмежовує кількісні показники від якісного аналізу студентських робіт, не підміняючи одне одним. Це ознака зрілої дослідницької культури, не завжди властивої дисертаційним роботам рівня PhD, але в цьому разі, у праці В. В. Ніколаєва вона очевидна.

Наукову новизну дисертації визначають кілька чинників. Зокрема те, що в ній уперше у вітчизняній лінгводидактиці: 1) обґрунтовано концептуальні засади навчання медичного дискурсу в межах дисципліни УМПС; 2) введено авторський термін і наукову дефініцію «мовно-дискурсивна компетентність майбутнього лікаря»; 3) сконструйовано трикомпонентну педагогічну модель методики навчання; 4) розроблено авторську «мовно-дискурсивну технологію» як технологічний інструмент реалізації моделі; 5) виявлено три групи педагогічних умов ефективності формування компетентності: змістовно-цільові, організаційно-методичні та мотиваційно-ціннісні; 6) створено й апробовано критеріально-оцінний апарат, удосконалено форми, методи й засоби навчання УМПС через інтеграцію ситуативно-комунікативних практик; набули подальшого розвитку теоретичні положення про формування комунікативної культури лікаря, зокрема й в умовах воєнного часу.

Теоретичне значення результатів, що їх досягнуто в процесі роботи над дисертацією, пов'язані із суттєвим внеском до теорії педагогіки та лінгводидактики вищої медичної школи: розроблені положення поглиблюють, увиразнюють розуміння дискурсивної природи фахового мовлення лікаря й відкривають нові напрями наукового пошуку в цій сфері.

Також досягнуті в процесі роботи з дисертаційним матеріалом конкретні результати мають беззаперечне **практичне значення**. Вони активно й переконливо впроваджені в освітній процес чотирьох медичних ЗВО України: НМУ імені О.О. Богомольця, Львівського НМУ імені Данила Галицького, Запорізького державного медико-фармацевтичного університету та Івано-Франківського НМУ. У сукупності така обширна панорама практичного «випробування» переконливо свідчить про реальну готовність авторської методики до широкого масштабування та її адаптивність до реальних умов підготовки майбутніх лікарів.

Розроблений вибірковий компонент «Професійний дискурс у медичній практиці», система практичних занять, банк навчально-інформаційних матеріалів і методичний інструментарій оцінювання становлять готовий навчально-методичний комплекс для викладачів УМПС у медичних ЗВО. Результати пройшли апробацію на міжнародних конференціях (Лос-Анджелес, Оксфорд, Вроцлав) та відображені в 9 наукових публікаціях, серед яких монографія, навчальний посібник і статті у виданнях категорії Б та Scopus. Наявність публікацій у міжнародних виданнях і участь у закордонних конференціях свідчать про визнання результатів дослідження науковою спільнотою за межами України. В умовах воєнного часу цей чинник слугує особливо цінним показником.

Системне опрацювання 300 джерел, зокрема 61 іноземного, свідчить про врахування сучасного міжнародного досвіду в дослідженні медичного дискурсу та лінгводидактики.

Окремо наголосимо на тому, що робота виконана з цілковитим дотриманням вимог академічної доброчесності: ознак академічного плагіату,

самоплагіату, фабрикації, фальсифікації в тексті не виявлено. Ідеї та думки, наукові позиції інших авторів, покликання на першоджерела належно й коректно оформлені.

Висловлюючи загальну позитивну оцінку дослідницької концепції, теоретичних положень і практичних здобутків дисертації В. В. Ніколаєва, оприлюднимо низку дискусійних міркувань, зауважень і питань, що мають стимулювати автора до поглибленого осмислення проблеми.

1) Поняття «квазіпрофесійна діяльність», що його автор уживає для характеристики імітаційно-моделювального навчання, потребує більш чіткого розмежування з поняттям «симуляційне навчання», яке активно застосовують у міжнародній медичній педагогіці. Уточнення цих меж увиразнило б теоретичну чіткість другого розділу.

2) Критеріально-оцінний апарат у дисертації сформований коректно, однак дещо нерівномірно: діяльнісний критерій дисертант із незрозумілих причин описує значно детальніше, ніж мотиваційний. Однак, зважаючи на те, що саме мотиваційно-ціннісний компонент є, за авторською концепцією, первинним у структурі МДК, бажано було б запропонувати більш розгорнуті діагностичні процедури для його вимірювання.

3) Дискусійним вважаємо питання масштабованості методики: автор демонструє її ефективність для першокурсників медичних спеціальностей, однак залишається недостатньо з'ясованим те, чи є вона так само дієвою для студентів старших курсів, у яких уже сформована предметна медична картина світу. Цей аспект, очевидно, заслуговує на поглиблення, тому міг би стати предметом подальших досліджень.

Водночас наголошуємо на тому, що висловлені зауваження мають дискусійний, а не критичний характер і жодним чином не применшують наукової цінності рецензованої праці.

Отже, підсумовуючи, констатуємо: дисертаційна робота Володимира Володимировича Ніколаєва «Лінгводидактичні засади навчання професійного дискурсу майбутніх лікарів» – оригінальне, ґрунтовне, методологічно цілісне,

теоретично виважене і належно практично апробоване наукове дослідження, що суттєво збагачує вітчизняну лінгводидактику медичної освіти. Здобувач переконливо засвідчив кваліфікованість, здатність до самостійної наукової роботи, продемонстрував аналітичні здібності і практичну орієнтованість дослідницького мислення.

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а також чинним вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40. За її виконання Володимир Володимирович Ніколаєв заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики
Інституту української мови НАН України

Г. М. Сюта